

Tieteelliset ja aatteelliset näkemykset Christine de Pizanin
Naisten kaupungin taustalla

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Tieteiden ja aatteiden historia kandidaattitutkielma

7.12.2022

Aino Pöykkö

Sisällys

Johdanto.....	2
1.Christine de Pizanin elämä.....	5
2.Christine de Pizanin pääteos <i>Naisten kaupunki</i>	9
2.1 <i>Naisten kaupungin</i> sisältö.....	9
2.2 Keille Christine kirjoitti <i>Naisten kaupungin</i> ?.....	10
3. Christine ja luonto.....	14
3.1 Naisen luonnollinen paikka Christinen ajattelussa.....	14
3.2 Humoraalitasapaino ja sukupuoli.....	17
3.3 Ihmiset luontoa ja Jumalaa vastaan.....	18
4. <i>Naisten kaupungin</i> lähteet.....	19
4.1 Christine käyttämässä lähteitä oman aikansa tavan mukaan.....	20
4.2 Filosofit ja teologit näemysten taustalla.....	23
4.3 Myyttinen ja fiktiivinen historiakäsitys.....	24
Loppupäätelmät.....	27
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus.....	29

Johdanto

Noin 1405 Ranskassa valmistui poikkeuksellinen kirja. *De livre de la Cité des Dames* (Suom. *Kirja naisten kaupungista*) oli Christine de Pizan -nimisen nuoren leskirouvan kirjoittama, mutta ei suinkaan hänen ensimmäinen, eikä viimeinen teoksensa. *Naisten kaupunki* kritisoi useita tuon ajan naisvihamielisiä näkemyksiä ja argumentoi naisen olevan vähintäänkin yhtä hyvä ja älykäs kuin mies. Kirjassa näkyy kuitenkin hyvin voimakas jakolinja sukupuolten välillä, ja se tuntuu ottavan esimerkiksi aviomiehen ylivallan vaimoonsa itsestäänselvyytenä. Naisia ylistävä kirja loppuu kehotukseen varoa miehiä kaikessa, ja käyttäytyä aina hyvin.

Historiantutkimuksessa Christineä¹ on tutkittu erityisesti naishistorian näkökulmasta, joskin häntä voidaan tutkia myös kirjahistorian ja Ranskan poliittisen historian näkökulmista.² Christineä on käsitelty esimerkiksi aikansa naisten toimijuuteen keskittyvissä teksteissä, kuten Patricia Ranftin kirjassa *Women in western intellectual culture 600-1500*. Yhtenä aikakautensa harvoista naisäänistä Christineä pidetään kiinnostavana henkilönä myös itsessään. Useat tutkimukset eri tieteenaloilta keskittyvät hänen ajatuksiinsa ja kirjoituksiinsa. Sellaisia ovat esimerkiksi teologian tohtori Ilse Paakkisen perusteellinen väitöskirja *Gender and Defence of Women in Christine de Pizan's thought*. Teologinen lähestymistapa on lähellä aatehistoriaa, mutta samalla se nostaa esiin runsaasti uskontokeskeisiä näkökulmia. Koska 1300- ja 1400-lukujen maailmankuva oli voimakkaasti sidoksissa kristinuskoon, nämä näkökulmat ovat oleellisia. Kiinnostavuutensa takia Christinestä on kirjoitettu myös elämäkertoja, joista Charlotte Cooper-Davisin *Christine de Pizan life, work and legacy*. Vaikka kirja onkin suunnattu suurelle yleisölle, se on tutkijan kirjoittama ja kertoo kirjailijan elämän ja tuotannon tiiviissä paketissa. Monia kirjan faktoista on nähtävillä muussakin käyttämässäni lähdekirjallisuudessa.³

Naiskeskeisyys ja kiinnostavuus voivat kuitenkin johtaa joissain tapauksissa virhepäätelmiin. Christine nähdään usein edelläkävijänä ja ”esifeministinä.”⁴ Mielestäni ilmaus on jokseenkin epätarkka, sillä Christine eli hyvin toisenlaisessa yhteiskunnassa, kuin mihin feminismiin käsite myöhemmin yhdistyi. Hän ei itse siis tiedostanut olevansa feministi, sillä käsitettä ei ollut tuolloin vielä olemassa. Toisaalta, *Naisten kaupunki* kirjoitettiin puolustuspuheenvuoroksi.⁵ Christine näki

1 Nimi Christine de Pizan suomentuisi Christine Pizanilainen, joten viitataan häneen etunimellä. Niin tehdään myös tutkimuskirjallisuudessa.

2 Kirjailijoiden ja Ranskan poliittisen ilmapiirien yhteyksistä esim. Deborah McGrady *Reading for Authority: Portraits of Christine de Pizan and her readers* 2012.

3 Kts. esim. Ranft 2002, 177-179.

4 Esimerkiksi *Naisten kaupungin* ainoa suomennos on osa kirjaa *Miesvaltaa murtamassa: Varhaisten feministien filosofisia kirjoituksia*.

5 Paakkinen 2010, 135.

itsensä siis naisten puolustajana, kuten feministitkin. Ei ole kuitenkaan varmaa olisiko hän kannattanut esimerkiksi naisten äänioikeutta, sillä katsoi naisten esiintymisen oikeudenkäynneissäkin sopimattomana.⁶ Tutkimuskirjallisuuskaan ei aina huomioi, että Christinen ajatusten taustalla oli voimakkaan poikkeava maailmankuva myöhempisiin feministeihin verrattuna. Sandriane Bergensin artikkelin *The Paradox of Virtuous Woman in Christine de Pizan's Fortress and Fifteenth-Century Public Life* taustalla esimerkiksi tuntuu pysyvän oletus, että sukupuolet ja sukupuoliroolit olisi pystytty näkemään Christinen elinaikana samalla tavoin kuin nyt. Näin ei ollut, vaan esimerkiksi lääketiede käsitti lähtökohtaisesti naisen ja miehen vastinpareiksi.⁷

Christine ei tietenkään ollut vapaa oman aikansa näkemyksistä, oletuksista ja uskomuksista. Otan tämän tutkimuksessani huomioon. Pyrin tutkielmassani selvittämään, mitkä näkemykset vaikuttivat *Naisten kaupungin* naiskuvan taustalla, miten ne muovasivat Christinen omaa naiskuvaa ja millä tavoin Christine oli aikalaism kontekstissaan feministi. Tässä on otettava huomioon, että teksti oli argumentatiivinen eli sen tarkoitus oli puolustaa naisia. Lähteitä on voitu muunnella ja valikoida tämän takia.

Luen *Naisten kaupunkia* mahdollisine viitteineen yhdessä tutkimuskirjallisuuden kanssa. Pyrkimyksenäni on rakentaa niin tarkka kuva Christinen maailmankuvasta kuin se tämän mittaluokan tutkielman rajoissa on mahdollista.

Naisten kaupunki ei ole ainoa aikalaislähde. Joissain tapauksissa vertaan Christinen pääasiallista lähdetä, Giovanni Boccaccion *De Mulieribus Clarisin* englanninkielistä käännöstä *Naisten kaupungin* teksteihin. Boccaccion *Decameronen* suomenkielinen laitos valikoitui lähteeksi, sillä sitä ei juuri mainita *Naisten kaupunkia* käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa. Kirja on kuitenkin erityinen valinta lähteeksi, sillä sitä pidetään nykyisen fiktiokirjallisuuden edeltäjänä.

Tutkimusmetodeissani on jonkin verran piirteitä diskurssianalyysistä. Tiedostan, että 1400-luvun kontekstissa esimerkiksi sukupuolen tai kirjallisuuden tapaisiin asioihin saatettiin liittää erilaisia merkityksiä kuin nyt. Tämän muistaminen ja näiden merkitysten etsiminen on oleellista aikalaism kirjallisuuden ymmärtämisen kannalta. Lähden esimerkiksi siitä oletuksesta, että aikalaislukija olisi ottanut kaikki pienoiselämäkertojen tapahtumat todesta myyttinen ja uskonnollinen sisältö mukaanlukien.

⁶ *Naisten kaupunki* 1.11.

⁷ Joutsivuo 2015, 70.

Oma yleissivistykseni voi vaikuttaa käsittelemieni kohtien valintaan. Pienoiselämänkerroista on helpompi tarttua jotenkin poikkeaviin tai itselleni tuttuihin aiheisiin. Niinpä esimerkiksi roomalaiskatolisen kirkon pyhimykset jäävät käsittelyssä aliedustetuiksi antiikin jumalhahmojen rinnalla. Toisaalta, tutkielmassa ei riitä sivuja kuin muutaman pienoiselämäkertatöiden käsittelyyn.

Käytössäni on Erika Ruonakosken suomennos *Naisten kaupungista*, joka ilmestyi teoksessa *Miesvaltaa murtamassa*. Kyseinen suomennos ei kuitenkaan ole täydellinen, vaan osa luvuista on jätetty pois. Näistä syistä käytän tekstissäni *Naisten kaupungin* suomenkielistä nimeä ja viittaan kirjan lukuihin muuntuvan sivunumeroinnin vuoksi. Käytössäni on myös jaarli Jeffrey Richardsin täydellinen englanninkielinen käännös vuodelta 1982. Viittaan suomenkieliseen käännökseen nimellä *Naisten kaupunki* ja englanninkieliseen nimellä *City of ladies*. Molemmissa on kattava viitteistö, mutta englanninkielisen laitoksen erikoinen ja hankalasti huomattava tapa merkitä ne, sai minut ohittamaan sen viitteet. Siksi saatoin hyödyntää vain suomenkielisen, mutta onneksi tuoreemman, laitoksen viitteitä. Koska sivunumerot vaihtelevat käännöksittäin ja varmasti myös laitoksittain, viittaan näihin kirjoihin poikkeuksellisesti luvulla. Luvut ovat lyhyitä, jopa alle kahden sivun mittaisia, ja tätä viittaustapaa on käytetty myös *Naisten kaupunkia* käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa.

1. Christine de Pizanin elämä

Christine de Pizan syntyi Italian Venetsiassa 1364, mutta muutti jo lapsena Pariisiin, missä hänen isänsä Tommaso de Pizan⁸ alkoi työskennellä astrologina kuningas Kaarle viidennen hovissa.⁹ Tommasoa oli pyydetty myös Unkarin hoviin, mutta hän valitsi Ranskan Pariisin yliopiston vuoksi.¹⁰ Kaupungissa oli tieteille ja kirjallisuudelle suotuisa ilmapiiri yliopiston sekä useiden kirjantekijöiden ja -kauppiaiden ansiosta.¹¹ Kuningaskin oli kiinnostunut tieteistä, ja hän perusti hoviinsa noin tuhat käsikirjoitusta sisältävän yksityiskirjaston.¹² On arveltu, että Christine pääsi vierailemaan siellä, mutta koska kirjasto oli todellakin yksityinen, Christine saattoi hyödyntää myös esimerkiksi tuttaviltaan lainaamiaan kirjoja.¹³ Voi olettaa, että lukutaitoinen Christine sai nuoruudessaan lukea myös isänsä kirjoja. Christinen omien sanojen mukaan Thomas tuki ja kannusti tieteistä kiinnostunutta tyttärtään, joskin tämän äiti yritti ohjata häntä perinteisiin 1300-luvun naisellisiksi katsottuihin töihin.¹⁴ Thomas myös järjesti tyttärensä naimisiin oppineen ja yliopistokoulutetun Etienne de Castelin kanssa.¹⁵

Christine joutui taloudelliseen ahdinkoon noin 30-vuotiaana, 1380-luvulla, kun hän menetti sekä isänsä että aviomiehensä lyhyen ajan sisällä. Hänen elämäkertansa kirjoittaneen Charlotte Cooper-Daviesin mukaan molemmilla miehillä oli ollut taloudellisia vaikeuksia jo vuodesta 1380, jolloin heidät työllistänyt kuningas kuoli. Perhe, johon kuului Christinen lisäksi hänen äitinsä, kolme lastaan, ja yksi sukulaislapsi, jäi ilman miespuolista elättäjää. Lisäksi Christine kävi vuosia oikeudenkäyntiä oikeudestaan miehensä jättämään perintöön.¹⁶ Christine itse kertoi ”yksinäisen ja rauhallisen” lesken elämän sopineen hänelle.¹⁷ Ehkä tämän takia hän ei turvannut elantoaan menemällä uusiin naimisiin. Sen sijaan hän omistautui opinnoille ja tienasi elannon kirjoittamalla nähtävästi länsimaiden ensimmäisenä ihmisenä.¹⁸

8 Käytän etunimestä italialaista muotoa, kuten Martina Reuter tekee Christine de Pizania käsittelevässä suomenkielisessä tekstissään kirjassa *Miesvaltaa murtamassa*. Lahdensuu, Parsio, Reuter & Ruonakoski 2021, 21. Englanninkielisissä tutkimuksissa häneen viitataan myös nimellä Thomas de Pizan.

9 Cooper-Davis 2021, 8-9. Ranft 2002, 178.

10 Ranft viittaa Christinen omaan tekstiin *Christines Vision*. Ranft 2002, 178.

11 Cooper Davies 2021, 54-55.

12 Cooper Davies 2021, 39-41.

13 Lahdensuu, Parsio, Reuter & Ruonakoski 2021, 26.

14 *Naisten kaupunki* 2.36. Vaikka tieto perustuukin Christinen omiin sanoihin argumentoivassa tekstissä, on Christine laittanut kirjallisen alter egonsa sanomaan tämän olevan ”totta kuin Isä meidän”. Noin uskonnollista todistusta tuskin olisi käytetty kaunisteltuun tai muunneltuun totuuteen.

15 Ranft viittaa Christinen omaelämäkerralliseen tekstiin *Christines Vision*. Ranft 2002, 178.

16 Cooper Davies 2021, 10-11 ja 161.

17 Ranft viittaa Christinen omaan teokseen *Christines Vision*. Ranft 2002, 178.

18 Ranft 2002, 175-176 ja 178.

Kuuluisin Christine on naisia ja heidän asemaansa kommentoineista kirjoituksistaan. Hän puolusti naisia ensimmäistä kertaa julkisesti vuonna 1401. Tämä kirjein käyty väittely kulkee nimellä *querelle de la rose* (suom. ”ruusukiista”). Sen keskiössä oli Guillaume de Lorrisin 1230-luvulla kirjoitettamaan *Ruusuromaanin* Jean de Meunin 1270-luvulla lisäämä jatko.¹⁹ Itse romaani oli runomuotoinen ritariromanssi, mutta se oli myös allegorinen tarina miehen ja naisen välisestä suhteesta, ja lisäksi molemmat kirjoittajat kokeilivat filosofisten näkemysten esittämistä runomuodossa.²⁰ Väittelyn keskiössä oli se, kuuluiko kirjalle antaa auktoriteetin asema vai ei.²¹ Notaari Jean de Montreuil arvosti lisäystä, kun taas Christine näki, ettei runossa ollut mitään hyötyä kenellekään. Hän kritisoi *Ruusuromaanin* näkemyksiä, jotka oikeuttivat hänen mielestään irstaan ja tekopyhän käytöksen, jopa naishahmossa kuvatun järjen allegorian kautta. Christine katsoi jatkoosan leimaavan kaikki naiset negatiivisesti. Naisena hän ei tunnistanut jatkon naiskuvaa, ja hän kirjoittikin epäillevänsä, ettei Jean de Meun ollut koskaan ollut tavannut hyveellistä ja kunniallista naista. Väittely oli Christinen kannalta tärkeä, sillä hän sai sen kautta näkyvyyttä ja hyväksyntää Pariisin intellektuellin keskuudessa.²² Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että hänet olisi varauksetta hyväksytty, sillä naisten kouluttautuminen oli hyvin harvinaista, ja Christine itsekin katsoi ettei heitä sen vuoksi otettu vakavasti.²³

Christinestä tuli menestynyt ja suosittu kirjailija, jonka laajasta tuotannosta käsikirjoituskopioita on säilynyt yli 200 käsikirjoitusta, moninkertaisesti samaan aikaan kirjoitettuihin klassikoihin verrattuna.²⁴ Hän aloitti runoudella, mutta kirjoitti lopulta hyvin monenlaisia tekstejä, kuten aatelisten kasvatussoppaita, elämäkertoja, poliittista teoriaa ja naisen asemaa kommentoivia teoksia.²⁵ Suosiosta kertoo se, että kirjoja myös käännettiin ja kopioitiin vielä 1500-luvullakin.²⁶ Christine sai lukijoidensa joukosta huomattavia mesenaatteja, kuten Ranskan silloisen kuningattaren.²⁷ Lisäksi mesenaatteja oli Ranskan ulkopuolellakin.²⁸

Christine eli ja toimi monella tapaa määritelmien rajalla. Nykyään hänet mielletään usein filosofiksi, mutta omana aikanaan näin ei välttämättä ollut, sillä hänen täytyi argumentoida

19 Ranft 2002, 179.

20 Gibbs Kamath ja Copeland 2010, 136 .

21 McGrady 2012, 154, Reuter 2021, 23.

22 Ranft 2002, 179-182.

23 *Naisten kaupungissa* Christine mainitsee miesten pitävän naisten ymmärryskykyä suppeana, vaikka samalla ottavat oman älykkyytensä itsestäänselvyytenä. *Naisten kaupunki* 1.27

24 Cooper-Davies 2021, 7.

25 Ranft 2002, 175-179.

26 Roberts 1998, 167.

27 Cooper-Davies 2021, 18.

28 Chance 1998, 161.

aikalaisilleen pystyykö nainen ylipäättään järkevään ajatteluun. Hän kirjoittikin kansankielellä ranskaksi, eikä tieteen kielellä latinaksi. Tietynlaiseen populaariuteen viittaa myös *Naisten kaupungin* korea kuvitus. Tiedeyhteisön jäsenet saattoivat välittää sanomansa toisilleen halvoilla ja kuvattomilla kirjoillakin.²⁹ Keskiajan oppineista naisista kirjoittanut Patricia Ranft on määritellyt Christinen varhaiseksi renessanssihumanistiksi, joskin hän harmittelee kirjassaan kuinka useat tutkijat yhdistävät hänet keskiaikaan. Selitys tälle vaikealle määrittelylle on Christinen juuri keskiajan ja renessanssin vaihdokseen osunut elämä.³⁰

Myöhäiskeskiajan ranskalaisia kirjallisuuspiirejä tutkinut Deborah McGrady esittää, että Christine löysi paikkansa kahden maailman välimaastosta. Hän ei ollut varsinainen oppinut auktoriteetti työskennellessään yliopistojen ja luostarien ulkopuolella, muttei opintojensa vuoksi täysin hovinainenkaan.³¹ Toisaalta, hovikulttuuri ei varsinaisesti vastustanut opiskelua. Kuningas Kaarle V keräili itsekin kirjoja. Yliopisto-opiskelukin oli käytännössä mahdollista vauraiden aatelistiperheiden nuoremmille poikalapsille. Christinen opiskelun joko omatoimisesti tai lähipiirin kanssa voisi nähdä yhden hovinaisen epätavallisena harrastuksena. Tämä määritelmä sulkisi hänet aikansa tiedeyhteisön ulkopuolelle, mikä voi olla hyvinkin oikea tulkinta. Christinen aikana oppineella naisella oli lähes olemattomat mahdollisuudet tehdä oppineen töitä. Toisaalta, se ei estänyt vähemmän koulutettuja ihmisiä arvostamasta Christineä ja pitämästä häntä asiantuntijana.

29 Kwakkel 2015, 68.

30 Ranft 2002, 177-178.

31 McGrady 2012, 175.

2. Christine de Pizanin pääteos *Naisten kaupunki*

Christine on nykyään tunnetuin noin 1406 valmistuneesta kirjastaan *Naisten kaupunki*. Hän kirjoitti sen puolustuspuheenvuoroksi.³² Ajan yleisessä ilmapiirissä näkemyksensä saivat esiin suurimmaksi osin vain miehet, joista monien näkemykset olivat Christinestä virheellisiä ja naisvihamielisiä.³³ Christine ei kuitenkaan ollut ajatustensa kanssa yksin, vaan hänen kirjansa limittyi suurempaan naisten puolustajien jatkumoon. Kuten Christine, hekin käyttivät esimerkkeinä pyhien ja myyttisten naisten elämänkertoja, alleviivavasivat naisellisina pidettyjä hyviä ominaisuuksia, sekä katsoivat, ettei Jumala ole voinut luoda naista pahaksi³⁴. Se sai myös eräänlaisen jatko-osan, *Livre de Trois Vertus*, joka sisälsi käytännöllisempiä neuvoja *Naisten kaupungin* pohjalta.³⁵

2.1 *Naisten kaupungin* sisältö

Naisten kaupunkia on hankala määritellä nykypäivän kriteerein. Teos on filosofinen, mutta siinä on allegorinen tarina, joka koostuu pääosin dialogista. Christine tekee itsestään päähenkilön, ja kertoo kuinka kolme ylhäistä rouvaa ilmestyvät hänelle unessa kesken (todellisen) naisia vähättelevän kirjan lukemisen. Rouvat Järki, Oikeamielisyys ja Oikeudenmukaisuus kertovat olevansa Jumalan lähettejä, ja he välittävät päähenkilö-Christinelle viestin. Hänet on valittu rakentamaan miehiltä suljettu kaupunki hyveellisille naisille. Rakentamisen aikana fiktiivinen Christine käy rouvien kanssa keskustelua naisen olemuksesta. Hän edustaa aikansa yleistä näkökulmaa heikosta naisesta, kun taas rouvien vastaukset ovat kirjan varsinaiset argumentit. Ne ovat filosofista ja teologista perustelua, mutta myös käytännön esimerkkejä, kertomuksia eri tavoin menestyneistä ja hyveellisiksi katsotuista naisista. Kirjan lopussa kaikki joskus eläneet hyveelliset naiset kutsutaan asumaan kaupunkiin, jonka kuningattareksi asetetaan itse Neitsyt Maria. Tämän jälkeen seuraa kirjailijan suoraan lukijoille kohdistama puhe, joka kehottaa naisia ainaiseen hyvyyteen ja nöyryyteen sekä varjelemaan omaa kunniaa miehiä varomalla.

Kirjassa on siis sekä filosofista pohdintaa, että pyhimysten ja aikanaan historiallisiksi katsottujen henkilöiden pienoiselämäkertoja. Historiallisten esimerkkien käyttäminen oli yleinen tapa jo antiikissa ja yleistyi renessanssin myötä.³⁶ Tätä menetelmää Christine käytti jo väitellessään *Ruusuroomaanista*.³⁷

32 Paakkinen 2010, 135.

33 *Naisten kaupunki* 1.8

34 Paakkinen, 2016, 91-94.

35 Lahdensuu, Parsio, Reuter & Ruonakoski 2021, 33.

36 Ranft 2002, 184.

37 Ranft 2002, 181.

Naisten kaupungissa esiintyy siis kahdenlaisia naishahmoja. Toiset ovat historiallisia tai myyttisiä henkilöitä, toiset naisen hahmossa esitettyjä allegorioita. Tässä tapauksessa hyveellisinä pidetyt ominaisuudet järki, oikeamielisyys ja oikeudenmukaisuus esitetään ylhäisinä naisina. Heitä ei ole vain nimetty ominaisuuksien mukaan, vaan he ovat itse ominaisuudet. *Naisten kaupungissa* kyseisiin ominaisuuksiin viitataan kuin hahmoihin. Saatetaan mainita esimerkiksi järkevä elämä Järjen käskyjen noudattamisena.³⁸ Abstraktien asioiden esittäminen allegorisina hahmoina oli jo 1400-luvulla vanha ja yleisesti hyväksytty jopa tiedepiireissä.³⁹ Myös *Ruusuromaanissa* oli allegorisia hahmoja, yhdellä on jopa vähintään sama nimi *Naisten kaupungin* Järjen kanssa. Hänet esitettiin molemmissa teoksissa ”Jumalan tyttärenä”⁴⁰.⁴¹ *Naisten kaupungissa* allegoriat kuitenkin ohjaavat hyveelliseen elämään, kun taas *Ruusuromaanin* kohdalla Christine kritisoi juuri hyveellisyyden puutetta.

Christinen allegorisuuden käytön yhteydessä on mainittava myös hänen olleen eräänlainen erikoisuus. Yleensä allegorioiden naiseuden on katsottu johtuneen siitä, että (useimmiten) kirjoittajan ja lukijan maailmankuvassa toimija oli mies. Naispuoliseen allegoriaan on ollut myös kätevä yhdistää naisiin liitetyjä ominaisuuksia, jotka olivat usein negatiivisia, kuten oikullisuus.⁴² *Naisten kaupungissa* ei ole hahmona yhtään miestä, koko sukupuoli esiintyy vain henkilöinä naishahmojen keskinäisissä puheissa. Allegoriat eivät liioin ole mitään tunteidensa vietävissä olevia tyttösiä, vaan hienoja ja viisaita naisia. Oikeastaan he ovat eräänlaisia sanansaattajia Jumalan ja päähenkilö-Christinen välillä. He ilmoittavat asuvansa taivaassa, mutta vierailevansa maan päällä, ja Christine kirjoittaa itsensä palvomaan heitä.⁴³ Tästä voi päätellä, että allegorioiden käyttö oli syvällä 1400-luvun alun kirjallisuudessa ja hyväksyttyä. Niin hyväksyttyä, ettei sitä ollut tarvetta pohtia ja kyseenalaistaa samalla intensiteetillä mitä tutkijat satoja vuosia myöhemmin tekevät. Christine ei ajatellut alkuperää. Pikemminkin hän käänsi esimerkiksi *Ruusuromaanista* tutun asetelman oman näkökulmansa mukaiseksi.

2.2 Keille Christine kirjoitti *Naisten kaupungin*?

Mahdollisuus hankkia ja erityisesti käyttää kirjoja oli 1400-luvun alkupuolella käytännössä vain yhteiskunnan varakkaammilla ja koulutetuimmilla henkilöillä. Yksittäiskappaleina käsin valmistetut

38 Esim. *City of ladies* 2.49.

39 Delogu 2015 12, 21-22 ja Delogu 2018, 21.

40 Ilmausta Jumalan tytär ei tule sekoittaa uskonnollisiin käsitteisiin (esim. ”Jumalan ainoa poika Jeesus Kristus”) sillä kyseessä on pohjimmiltaan vain ihmismuodossa esitetty luonteenpiirre, jotka Christine katsoo Jumalan luomiksi.

41 *Naisten kaupunki* 1.4. Ranftin siteeraus Christinen *Ruusuromaanista* käsittelevästä kirjeestä, Ranft 2002 180.

42 Delogu 2018, 19.

43 *Naisten kaupunki* 1.4-1.7. Christine kertoi suudelleensa maata rouvien jalkojen alla.

kirjat olivat kalliita ja lukutaitokin ylellisyys. Edes kaikki aateliset eivät osanneet lukea. Christinenkin kirjojen alkuperäisversioissa on muotokuvia sekä Christinestä että hänen mesenaateistaan. Niissä Christine on kuvattu lukemassa yksin kammiossaan, kun taas mesenaatit kuuntelevat kirjoja ääneenlukutilaisuuksissa.⁴⁴ Tämän vuoksi voidaan olettaa, että Christinen lukijoihin lukeutui lukutaidottomia aatelisiakin. Heidän ei voida sanoa kuuluneen sivistyneistöön, sillä heillä ei ollut mahdollisuutta tai tarvetta lukea itse. Lukutaidottomuus tarkoittaa varsinaisen taidon puutteen lisäksi, ettei lukijoilla välttämättä ollut yhtä laajaa tietämystä kirjallisuudesta ja sen sisällöstä, kuin mitä Christinellä oli. Siinä missä Christine sisällytti kirjaansa asioita monista lähteistä, lukijalla ei välttämättä ollut tähän tarvetta, sillä hän saattoi saada samat tiedot Christinen kuratoimasta kirjasta.

Myöhäiskeskiajan ranskalaista kirjallisuuskulttuuria tutkineen Deborah McGradyn mukaan Christinen nuoruudessa, Kaarle V:n valtakautena, maassa oli kahdenlaista, toisistaan irrallista kirjavaihdantaa. Toisessa varakas asiakas tilasi haluamansa kirjan, toisessa kirjailija ”lahjoitti” tekstin jollekin vauraalle ylimykselle. On esitetty, että lahjoittaminen tarkoitti tosiasiaissa vain tekstin tarjoamista. Tällöin hyväksytyt tekstit olisivat johtaneet itse kirjan valmisteluihin. McGrady kritisoi teoriaa, sillä silloin ”lahjakirjakin” olisi periaatteessa tilattu. Hän kuitenkin tulee lopulta siihen tulokseen, että myöhäiskeskiajalla lahjoitus oli todellakin pelkkä rituaali ja kirjat, kuten myös niiden sisältö, nähtiin kauppatavarana.⁴⁵ Näkemys lahjoituksesta rituaalina on järkevä, sillä kirjojen tuottaminen käsin oli kallista. Myös Christinelle kirjoittaminen oli liiketoimintaa.⁴⁶ Kirjojen tuotannossa ja käytössä ei tietävästi tapahtunut muutoksia, vaikka kuningas vaihtuikin hieman ennen kuin Christine aloitti kirjallisen uransa.

Keskiajan ja renessanssin vaihteessa kirjailijan elanto tuli mesenaatilta saadusta tuesta. Mesenaatti tarjosi luovan työn tekijälle suosiota, suojelua ja muita palveluksia vastineeksi tämän tekemästä työstä.⁴⁷ Kirjailijan tapauksessa mesenaatti tuki henkilöä, joka kirjoitti hänen näkemyksiään tukevia kirjoja, joten tuettavaksi valikoitui henkilö, jolla oli mesenaatin kanssa yhteneväiset ajatukset.⁴⁸

Kuka rahoitti *Naisten kaupungin*? Christinen mesenaatteihin lukeutui vain harvoja naisia.⁴⁹ Hänen kirjoistaan vain kaksi on omistettu naiselle, eikä *Naisten kaupunki* lukeudu niihin. Omistus on

44 McGrady 2012, 164.

45 McGrady 2019, 13-17.

46 McGrady 2019, 253.

47 McGrady 2019, 15.

48 McGrady 2019, 253.

49 Chance 1998, 163.

osoitettu kahdelle herttualle. Naisia ja keskiaikaisia tekstejä tutkinut Joan M. Ferrante ihmettelee tätä, sillä kirja sisälsi hänen mukaansa peittelemätöntä propagandaa naisten puolesta.⁵⁰ Sukupuoli ei silti itsessään estä, etteivätkö nämä miehet olisi olleet Christinen kanssa samoilla linjoilla. Olivathan monet hänen esittämänsä argumentit alkujaan lähtöisin miehiltä. Ehkäpä herttuat jakoivat Christinen arvot tai heillä oli Christinen tavoin ajattelevia naispuoleisia sukulaisia taustavaikuttamassa. Toisaalta, taustalla on voinut olla halu saada ylipäätään joku kirja kokoelmiin, sillä ne hän olivat arvokkaita statussymboleja ja taide-esineitä.

Naisten kaupunki on selvästi ollut alkujaan populaari kirja eli se oli suunnattu maksukykyiselle yleisölle, ei tiedepiireille. Tämä on ensinnäkin nähtävillä alkuperäisversion runsaassa kuvituksessa. Sellaisia ei katsottu tarpeelliseksi, tiedeyhteisön sisäisissä teksteissä.⁵¹ Se on myös kirjoitettu ranskaksi, kuten populaarit kirjat, eikä latinaksi kuten kirkolliset ja tieteelliset kirjat. Omien sanojensa mukaan Christine oli opiskellut latinaa, ja arvosti kielen ymmärtämistä.⁵² Toisaalta, tiettävästi hän luki kirjoja vain ranskaksi ja italiaksi, minkä vuoksi hänen ei voida varmasti sanoa osanneen latinaa.⁵³ Puutteellinen kielitaito selittää kielivalinnan ja rajaa samalla yleisöä. Yleensäkin hyvin harvat naiset osasivat tuona aikana latinaa.⁵⁴ Kielivalinta tukisi ajatusta, että Christine olisi suunnannut tekstinsä nimenomaan naisille.⁵⁵ Kirjan sisällössä on löydettävissä auki selitetyjä ja käytännön elämään nivoutuvia selityksiä, joten lukijan ei oletetakaan omaavan laajaa pohjatietoa. Esimerkiksi antiikin roomalaiset papittaret, Vestan neitsyet Christine selitti eräänlaisiksi nunniksi.⁵⁶

Tekstin perusteella katolinen usko ja sen kertomukset olivatkin tuttuja sekä Christinelle, että kaikille hänen lukijoilleen. Osa perusteluesimerkeistä on suoraan *Raamatusta*. Luvussa 1.10 esimerkkejä on useampiakin. Christine muun muassa käänsinaisia mitätöivän argumentin heidän lapsellisuudestaan hyväksi asiaksi muistuttamalla, että Jeesus piti lasta aikuisia opetuslapsiaan suurempana uskovaisena.⁵⁷ Tekstissä ei selitetty Raamatun tapahtumia yhtä laajasti auki kuin vaikka pakanamyyttejä. Monet kristilliset myytit, Raamatun kertomukset ja pyhimystarinat, palautettiin lukijoiden mieleen yhdellä lauseella: ”You will find many other prophets in the Jewish religion --- and in the Christian religion almost an endless number --- holy women”.⁵⁸

50 Ferrante 1997, 177.

51 Kwakkel 2015, 68.

52 Ranft viittaa Christinen tekstiin. Ranft 2002, 177 -178.

53 Groag Bell 1988, 165.

54 Ibin.

55 Ajatus nimenomaan naisille suunnatusta tekstistä esim. Bergens 2015 60.

56 *City of ladies* 2.10.

57 *City of Ladies* 1.10 .

58 *City of ladies* 2.4.

Vaikka kirjoja omistivatkin vain varakkaat, Christine uskoi omien tekstien pohjalta lukijoihinsa lukeutuvan muitakin kuin aatelisia. Kirjassaan *The Book of the Body Politic* Christine osoittaa sanansa ”ranskalaisille ritareille, aatelisille ja yleisesti kaikilla välittämättä mistä he ovat”.⁵⁹ *Naisten kaupungin* jatko-osassa *Le livre des trois vertus* Christine kirjoittaa erityisesti kuinka useat naiset saavat lukea ja kuulla hänen tekstiään kopioiden välityksellä.⁶⁰ Näkemys juuri naisille suunnatusta tekstistä on nähtävissä *Naisten kaupungin* toisen kirjan lopussa, jossa Christine toivottaa kaikki hyveitä ja korkeaa moraalaa rakastavat naiset tervetulleiksi kaupunkiin, käyttäen kirjaimellisesti ilmausta ”meidän kaupunkimme”.⁶¹ Toki jo kirjan nimi sekä englannissa ja ranskassa viittaa hienojen naisten, *leidién* kaupunkiin. Huonomaineiseksi katsottuja naisia Christine ei nähnyt tarpeelliseksi puolustaa.

Christine siis halusi kirjoittaa naisia puolustavan kirjan ja onnistui saamaan sille rahoituksen. *Naisten kaupunki* ei missään vaiheessa vastusta esimerkiksi säätyjakoa tai uskontoa, pikemminkin se nojautuu niihin. Kirja itse ei syntynyt irrallaan ympäröivästä kulttuurista. Se oli kirjoitettu 1400-luvun ihmiseltä toisille 1400-luvun ihmisille ja ilmensi näin oman aikansa käsitystä naisten asemasta.

59 Ranft siteeraa Christinen tekstiä: ”And likewise, I ask of French knights, nobles, and genarally of all, no matter from where they might be.” Ranft 2002, 176.

60 Ranft lainaa *Trois vertusta*. Ranft 2002 176-177 .

61 *City of ladies* 2.69.

3.Christine ja luonto

Christinen näkemykseen sukupuolesta vaikutti sekä antiikkia ja kristinuskkoa ajattelussaan yhdistäneiden aristoteellis-skolastikkojen, että kristillisen auktoriteettihahmon, kirkkoisä Augustinuksen ajattelu. Ensiksi mainitut tosin vaikuttivat myös Christinen kritisoimien näkemysten taustalla. Nämä olivat yleisesti tunnettuja ajatuksia, jotka limittyivät aikakautensa luonnontieteellisiin näkemyksiin.⁶² Kaikki tiede limittyi myös Raamattuun.

Tässä yhteydessä käsite luonto tarkoittaa montaa asiaa. Se viittaa luontoon itseensä, joka nähtiin Jumalan luomistyön ilmentymänä. Siksi sama sana tarkoittaa myös eri asioiden, kuten sukupuolien, luonnollista olemusta ja paikkaa luomakunnassa.

3.1 Naisen luonnollinen paikka Christinen ajattelussa

Keskiajalla naisen luonnosta oli kahtalaista näkemystä. Toisessa sitä pidettiin miehen luontoa turmeltuneempana, mutta oli myös puolustajia, joiden mielestä kaikki pahuus ei voinut koskea koko sukupuolta.⁶³ Näihin puolustajiin lukeutui useita oppineita miehiä.⁶⁴ Tyypillisesti he perustelivat väitettään naisen hyveellisellä luonnolla, joka katsottiin miesten luontoon verrattuna helläksi ja heikoksi. Niinpä naiset olisivat olleet luonnostaan hyviä, nöyriä ja periksiantavia henkilöitä.⁶⁵ Christinen tavoin he myös kyseenalaistivat valtavirran misogyniset näkemykset *Raamatusta* löytämillään perusteilla.⁶⁶

1400-luvun alun sukupuoliroolit olivat tiukat. Christinekään ei sano missään vaiheessa *Naisten kaupunkia*, että naisen roolin tulisi olla erilainen, kuin mitä se hänen aikanaan oli.⁶⁷ Tähän on tarjottu selitykseksi ajan naisen näkymätöntä roolia yhteiskunnassa.⁶⁸ Toisaalta, Christine ei välttämättä voinut edes kuvitella muuta vaihtoehtoa. Hän nimittäin uskoi, että sukupuolellinen keho, teki naiselle ja miehelle erilaiset luonnot ja näin siis vaikutti sekä ulkonäköön että luonteeseen.⁶⁹ Jokaiselle nähtiin olevan oma, Jumalan määräämä paikka.⁷⁰

62 Paakkinen 2016, 310-312.

63 Paakkinen 2016 90.

64 Paakkinen 2016, 311.

65 Paakkinen viittaa Blamiresiin. Paakkinen 2016, 197 ja 186.

66 Paakkinen 2016, 86.

67 Bergens 2015, 67.

68 Bergens 2015, 68.

69 Paakkinen 2016, 185.

70 Bergens 2015, 69.

Tiukat sukupuoliroolit näkyvät esimerkiksi siinä, ettei Christinen mielestä naisten kuulunut osallistua oikeudenkäynteihin.⁷¹ Hyve-etiikkaa feministisestä näkökulmasta tutkinut Sandriane Bergens on tulkinnut tämän tarkoittavan ainoastaan lakialaa, ja kyseinen kohta on hänen mukaansa *Naisten kaupungin* ainoa kohta, jossa nainen ei sopisi johonkin. Ylistäähän Christine myöhemmin amatsoneja, jotka taistelivat paremmin kuin kreikkalaiset.⁷² Toisaalta, muitakin tulkintoja on olemassa: esimerkiksi Ilse Paakkinen tulkitsee Christinen tarkoittavan sanatarkasti erilaisia tehtäviä yhteiskunnassa.⁷³ Tällä tavoin lähestyttynä oikeudenkäyntikirjoitus näyttää selkeästi Christinen jyrkän sukupuolikäsityksen. Sukupuolten erilaisia tehtäviä perustellaan seuraavasti:

Mitä tulee tähän nimenomaiseen kysymykseen, rakas ystävä, yhtä hyvin voitaisiin kysyä, miksi Jumala ei määrännyt miehiä tekemään naisen tehtäviä ja naisia miesten tehtäviä. Tähän voi vastata, että kuten viisas ja järjestelmällinen talonherra järjestää taloutensa eri tehtävien mukaan, niin että yksi tekee yhtä ja toinen toista, eikä sitä mitä yksi tekee, tee toinen, niin samalla tavalla on Jumala asettanut miehen ja naisen palvelemaan häntä eri tehtävissä. Lisäksi heidät on asetettu auttamaan ja vahvistamaan toinen toistaan, kumpikin siinä, mikä on annettu hänelle tehtäväksi, ja kummallekin sukupuolelle on annettu sellainen luonto ja sellaiset taipumukset, mitä hänen tehtävänsä suorittamiseen tarvitaan.⁷⁴

Teksti jatkuu toteamuksella, että tämän vuoksi tehtävään sopivan luonnon omaavat miehet opiskelevat lakia. Tämä ei silti tarkoita, etteikö nainenkin siihen pystyisi. Christine katsoo vain ”röyhkeän” esiintymisen oikeudenkäynnissä olevan vastoin naisen ”kunniallista” luontoa.⁷⁵ Hieman myöhemmin tekstissä Christine on selvästi sitä mieltä, ettei yhteisten asioiden hoitaminen ole naisille välttämätöntä, vaan ”naisille määrättyjen töiden” tekeminen riittäisi.⁷⁶ Vaikka samassa luvussa Christine esittää, että nainen kykenisi opiskelemaan siinä missä mies, se ei ole hänestä välttämätöntä.

Samoin positiivisesta amatonisuhtautumisestaan huolimatta Christinestä oli hyvä, että naisen ei fyysisen heikkoutensa takia tarvitse olla tekemisissä väkivallan kanssa, sillä ”siltoin heidän ei tarvitse osallistua hirvittäviin julmuuksiin, murhiin ja halpamaiseen kiristykseen, jotka ovat aina perustuneet voimankäyttöön”, eivätkä saa näistä rangaistusta. *Naisten kaupungissa* Järki huomauttaa, että joillekin vahvoille miehille olisi ollut parempi elää elämänsä naisena, jotta he olisivat pysyneet poissa hankaluuksista.⁷⁷ Christine myös katsoo naisten suojelun olevan miesten

71 *Naisten kaupunki* 1.11.

72 Bergens 2015, 67

73 Paakkinen 2010, 141-142.

74 *Naisten kaupunki* 1.11.

75 Ibin.

76 *Naisten kaupunki* 1.27 ”---ettei yhteisten asioiden hoitamiseksi ole välttämätöntä, että he sekaantuisivat miehille annettuihin tehtäviin ---. Riittää, että he tekevät naisille määrättyjä tehtäviä.”

77 *Naisten kaupunki* 1.14.

luonnollinen ja Jumalan säätämä velvollisuus.⁷⁸ Hän näki sukupuolten olevan erilaisia ja tarvitsevan välttämättä toistensa apua selviytyäkseen.

Jyrkät sukupuoliroolit selittyvät osaltaan aikakauden näkemyksillä. Naisilla oli hyvin harvoja mahdollisuuksia päästä ääneen julkisesti. Heille ei myöskään ollut käytännössä paikkaa kodin ulkopuolella tai roolia itsenäisenä toimijana.⁷⁹ Kulttuurissa, jossa Christine itsekin oli erikoisuus elättäessään yläluokkaisena naisena perheensä ilman miestä, ei nähtävästi voinut kuvitellakaan naisten toimivan kuten miehet.

Christinestä luonnollinen nainen oli vaatimaton, rauhallinen ja rehellinen. Muunlainen nainen toimii epäluonnollisesti.⁸⁰ Christinen ajatuksia tutkineesta Ilse Paakkisesta Christinen näkemyksen mukaan ymmärryskyky ja hyveet ovat kuitenkin sama molemmille, sillä ihminen oli luotu Jumalan kuvaksi ja kyvyt kuuluivat sukupuolettomaan ja ikuiseen sieluun.⁸¹ Christine katsoi, ettei Jumala voinut luoda vapaaehtoisesti mitään pahaa.⁸² Hänen päätelmänsä perustuvat oletukselle, että naisissa ja naiseudessa on luonnostaan vain hyviä ominaisuuksia. Osin näissä ajatuksissa on yhtymäkohtia aiempiin mainittuihin naisia puolustaviin teksteihin, joista Christine on luultavasti saanut vaikutteita. Harvat ajatuksethan syntyvät tyhjiössä.

Christinen toisessa tekstissä *Christine's Vision* käy ilmi, että Christine itse koki luonnon tarkoittaneen hänet opiskelemaan ja kirjoittamaan.⁸³ Silti hänen aikanaan oli myös näkemyksiä naisen oppineisuuden epäluonnollisuudesta.⁸⁴ Christinen luontokäsitykseen vaikutti siis nähtävästi hänen oma kokemuksensa yli. Samalla tavoin hän piti naiselle luonnottomana toimintana asioita, joissa ei nähnyt heidän toimivan. On muistettava, ettei kovin poikkeavaa käytöstä nähdä yleensä hyveellisenä missään. Christine ei siis vastustanut oman aikansa sukupuolirooleja. Hän asettui toiseen väittelevistä leireistä ja puolusti naisena omaa oikeuttaan olla rationaaliseen ajatteluun kykenevä ja hyveellinen olento.

Sielu katsottiin kuitenkin sukupuolettomaksi. Luvussa 14 Järki sanoo sanatarkasti, että joidenkin

78 Paakkinen 2010, 143.

79 Bergens 2015, 68.

80 Paakkinen 2016, 191.

81 Paakkinen 2016, 135, 146 ja 171.

82 Brown-Grant 1999, 142.

83 Ranft siteeraa Christinen tekstiä. Ranft 2002, 178.

84 Cooper-Daviesin mukaan mm. Giovanni Boccaccio, jonka tekstejä Christine käytti *Naisten kaupungin* lähdemateriaalina, ajatteli näin. Cooper-Davies 2021, 93.

miesten olisi parempi elää elämänsä ”naisen heikossa ruumiissa”.⁸⁵ Se viittaa Christinen käsitykseen sukupuolettomasta sielusta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita käytöksen ja ihmisyyden olleen sukupuoletona. Sielu omaksui sukupuolittuneen käytöksen ruumiista.⁸⁶ Christinen ajatteluun vaikutti oleellisesti myös hänen aikakautensa luonnontieteellinen näkemys sukupuolesta.

3.3 Humoraalitasapaino ja sukupuoli

Ilse Paakkisen mukaan Christinen muut tekstit paljastavat elementaaliseen nestetasapainoon perustuneen humoraaliopin kuuluneen hänen maailmankuvaansa.⁸⁷ Se katsoi, että keskivertomiehen miehen luonnollinen perusolotila oli kuuma ja kuiva, keskivertonaisen kylmä ja kostea. Sukupuoli määräytyi hedelmöittävän siemennesteen lämpötilasta, ja naisen synnyttää aina kylmempi ja sairaampi siemenneste.⁸⁸ Tämän vuoksi *Raamattuun* ja luonnonfilosofiaan ajatuksensa perustavat skolastikot katsoivat naisten olevan eräänlaisia epämuodostuneita ja älyllisesti kehittymättömiä miehiä.⁸⁹ Heitä kuvattiin ”hirviöiksi luonnossa”.⁹⁰

Naisten kaupungissa Christine haastoi tämän näkemyksen. Hän huomautti, että Aristotelesta itseään on pidetty rumana, mutta silti viisaana miehenä.⁹¹ Näin Christine kommentoi aristoteelis-skolastisen koulukunnan näkemystä, jonka mukaan ruumiin heikkous johtaisi myös henkiseen heikkouteen. Hänestä heikkous ruumiissa kompensoitui jossain muussa.⁹² Christinelle ”hirviö luonnossa” olikin nainen, joka toimii luontonsa vastaisesti.⁹³ Tämä tarkoittaa sanataarkasti ”pahoja” naisia.⁹⁴ Siinä, missä skolastikot katsoivat naisen epäluonnolliseksi mieheksi, Christinelle myös naiseus itsessään edusti luonnollista ihmisyyttä.

Christine huomautti miehen humoraalisen rakenteen olevan myös ongelmallinen. Humoraaliopin mukaan kylmän ja kostean naisen hallitsevin elementti oli vesi, kuumen ja kuivan miehen tuli.⁹⁵ Tulen takia Christine katsoi muissa myöhemmissä teoksissaan keskimääräisen miehen menettävän helposti malttinsa, mutta naisella oli veden viilentävän vaikutuksen tavoin kyky rauhoittaa mies.⁹⁶

85 *Naisten kaupunki* 1.14

86 Paakkinen 2016, 313.

87 Paakkinen 2016, 153-154 ja 186.

88 Joutsivuo 2015, 70-71.

89 Paakkinen 2016, 193.

90 Paakkinen 2016, 88.

91 Paakkinen 2016, 134 kts. myös *Naisten kaupunki* luvut 1.9 ja 1.14.

92 Paakkinen 2016, 194-195.

93 Paakkinen 2016, 190 ja *City of ladies* 2.13.

94 Kyseiset naiset rajataan ulos kohdassa muutoin käsitellystä naisjoukosta. ”I will not meddle with evil women, for such women are like creatures alienated from their own nature.” *City of ladies* 2.13.

95 Thomasset 1994, 49 kaavio.

96 Paakkinen 2016, 153-154.

Näkemyks on kuitenkin nähtävillä jo *Naisten kaupungissa*, kun Christine pohtii miksi nainen on luonnostaan miestä voimattomampi. Rouva Järki sanoo päähenkilö-Christinelle: ”jos Luonto ei antanutkaan naisille suuria ruumiinvoimia, tämä sai hyveellisistä taipumuksistaan mainion korvauksen: naiset rakastavat Jumalaa ja varovat rikkomasta hänen käskyjään. Ne heistä, jotka eivät näin tee, toimivat vastoin luontoaan.”⁹⁷

Kompensaationäkemys poikkeaa auktoriteeteista. Tuomas Akvinolainen esimerkiksi vertasi naiseutta sairaustilaan, ja hänen ajattelussaan naista ohjasi tunne, ei järki. Christine käänsi roolit pääläelleen, sillä hänen ajattelussaan mies ei kyennyt kontrolloimaan itseään, ja tarvitsi naista tasapainottajaksi.⁹⁸ Molemmat sukupuolet siis tarvitsivat toisiaan erilaisten ominaisuuksiensa takia, ja olivat siksi luontoineen kiinteä osa luomakuntaa. Sukupuoliroolista poikkeaminen olisi siis Christinen näkemyksen mukaan horjuttanut luonnon tasapainoa

Christinen humoraaliteoriassa on nähtävillä kehäpäätelmä, koska hän pitää elementtejä sukupuolittuneina, muttei silti katsonut niiden määräävään sukupuolta.⁹⁹ On silti syytä muistaa, että tekstin tarkoitus oli perustella tietty ajatus filosofisten ja historiallisten esimerkkien avulla.

3.4 Ihmiset luontoa ja Jumalaa vastaan

Christinen päätelmät perustuvat oletukselle, että nainen on hyvä, ja luonnosta vieraantuminen johtaa paheelliseen käytökseen.¹⁰⁰ *Naisten kaupungissa* tämä näkyy konkreettisesti siinä, että Luontoon viitataan ihmishahmoisena Jumalan palvelijana.¹⁰¹ Kaikki luonnollinen olisi Christinestä siis Jumalan luomaa ja siten hyvää. Niissä naisissa, joissa olisi huonoja piirteitä, syynä voi hänen mukaansa olla esimerkiksi jostain opitut huonot tavat tai huono seura.¹⁰²

Luontoa vastaan toimimiseen syyllistyvät Christinen mukaan miehetkin. *Naisten kaupungissa* Järki väittää, että naisten vihaajat toimivat luontoa vastaan toimiessaan Jumalaa vastaan, koska he eivät tunnusta tai ole kiitollisia naisten antamasta työpanoksesta.¹⁰³ Brown-Grantin mukaan vastavuoroisuus kuului oleellisena osana keskiajan yhteiskuntaan. Apua saanut oli auttajalleen kiitollisuudenvelassa ja hänen oletettiin maksavan vastapalveluksin. Brown-Grant tulkitsee, että

97 *Naisten kaupunki*, 1.14

98 Paakkinen 2016, 154, 193 ja 199.

99 Paakkinen 2016, 314.

100 Paakkinen 2016, 191.

101 *Naisten kaupunki* 1.9.

102 Paakkinen viittaa Christinen *Trois Vertukseen* Paakkinen 2016, 191.

103 Brown-Grant 1999, 148.

Christinen ajattelussa naisia vähättelevät tahot siis heikentäisivät sukupuolten välejä, mutta myös asettuisivat luonnon ja Jumalan tielle.¹⁰⁴

Jumalaa vastaan asettuminen oli iso syytös, sillä se on käsitetty ja käsitetään usein yhä synniksi. Kirjassaan *De prudence a l'enseignement de bien* Christine kuvaa julmuutta yleisinhimillisenä vikana, joka pilaa kaikki.¹⁰⁵ Koska tämä on nykyäänkin yksi kristinuskon perusnäkemyksistä¹⁰⁶, on syytä uskoa Christinen allekirjoittaneen näkemyksen myös *Naisten kaupungin* kirjoitusajankohtana. Christinen ajattelussa luontoa vastaan toimiminen oli sama kuin Jumalaa vastaan toimiminen, mikä oli uskonnon näkemysten mukaan väärin.

Christine otti sukupuoliroolit itsestäänselvänä luonnon lakina. *Naisten kaupungissa* hän ei yrittänyt kumota niitä, vaan pikemminkin venyttää. Sukupuoliroolit ja sukupuolen hän katsoi Jumalan säättämiksi asioiksi, joihin ihminen ei voinut eikä saanut puuttua. Eikä Jumalan vastustaminen välttämättä tarpeen ollutkaan, koska Christinen ajattelussa Jumala loi vain hyviä asioita ja hänen tahtonsa noudattaminen johti hyvään.

104Brown-Grant 1999, 148-149.

105Paakkinen 2016, 192.

106Esimerkiksi ripittäytyminen on yksi roomalaiskatolisen kirkon sakramenteista ja oppi ihmiseen vaikuttavasta perisyynnistä on esillä monissa evankelisluterilaisen kirkon opetuksissa.

4. Naisten kaupungin lähteet

Naisten kaupungissa on paljon erilaisia tapausesimerkkejä, joihin on haettu laajasti materiaalia kirjoitusaikansa kirjoista tai muuten tunnetuista tapauksista. Tapausesimerkkejä on monenlaisia. Osa oli tapausesimerkkejä kirjailijan omasta elämästä.¹⁰⁷ Christine kertoo esimerkiksi kuinka hänen vanhempansa suhtautuivat hänen tiedekiinnostukseensa.¹⁰⁸ Nykyäänkin historiallisina pidetyistä henkilöistä mainitaan esimerkiksi keisari Nero ja Julius Caesar, joiden elämään vaikuttaneet naiset nousevat kertomuksissa keskeiseen rooliin.¹⁰⁹ Heidän lisäksi lähteiksi päätyi myös pyhimyksiä, myyttisiä henkilöitä, mutta myös tekstejä, jotka vaikuttavat olevan selvää fiktiota. Näitä käsitellään tarkemmin luvussa 4.2

Christinen käyttämät lähteet ovat nähtävissä useammalla tavalla. Toisessa ne mainitaan suoraan tekstissä joko nimeltä tai vähintään kirjoittajansa sanoina.¹¹⁰ Toisessa ne ovat pääteltävissä tekstien perusteella. Christinen omien kirjoitusten valossa on oletettu hänen lukeneen kirkkoisä Augustinuksen *Jumalan valtion* ja joitain Aristoteleen tekstejä.¹¹¹ Molemmat olivat antiikin aikaan eläneitä, mutta 1400-luvun alussa arvostettuja ajattelijoita. Kirjailija Giovanni Boccaccioilta Christinen on joidenkin arvioiden mukaan katsottu ottaneen peräti kolme neljäsosaa esimerkeistään.¹¹²

1400-luvun kirjaa tarkastellessa on otettava huomioon, ettei lähteiden mainitsemista nähty samalla tavoin kuin nyt. Kirjailija oli osa toisten tekstejä kommentoivaa verkostoa, lainaaminen oli merkki sivistyneisyydestä ja lähteitä pystyi muuntelemaan ja kommentoimaan teksteissä.¹¹³ Koska kirjoja oli saatavilla myöhempään aikoihin verrattuna vähän, muilta lainaaminen oli myös pakkoratkaisu, sillä taloudellisista syistä asia tuli tuoda selväksi yhdellä kirjalla.

4.1 Christine käyttämässä lähteitä oman aikansa tavan mukaan

Christinea on syytetty lähteiden valikoinnista.¹¹⁴ Hän esimerkiksi otti joiltain filosofeilta ja teologeilta vain naisia puolustavia ajatuksia jättäen sivuun naisia kritisoivat tai vastustavat

107Esim. *City of ladies* 1.10 ja 2.36.

108.*Naisten kaupunki* 2.36

109 *City of ladies* 2.25 ja 2.27

110Esim. Boccaccion *Decamerone* ja *De Mulieribus Claris* mm. *City of ladies* luvuissa 1.30 ja 2.52 kts. myös *Famous women*, 193.

111Bergens 2015, 64-65.

112 Cooper-Davies viittaa Alfred Jeanroyn kirjoitukseen. Cooper-Davies 2021, 91.

113Cooper-Davies 2021, 91.

114Brown-Grant viittaa Blamiresiin Brown-Grant 1999, 144-145.

ajatukset.¹¹⁵ Joidenkin esimerkkitapausten kohdalla Christine sivuutti suoraan henkilön ikävät puolet ja keskittyi hyviin.¹¹⁶ Hänen on katsottu tulleen ainakin yhdessä asiassa kehäpäätelmään.¹¹⁷ Se voi hyvinkin olla valikoinnin tulosta. Kirja oli kuitenkin kirjoitettu nimenomaan puolustustarkoituksessa.¹¹⁸ Christinen pyrkimyksenä oli todistaa ajatuksensa oikeiksi luotettaviin auktoriteeteihin nojaten, eikä etsiä tieteellistä konsensusta eri lähteistä, kuten nykytutkimus tekee. Valikoivaa lähteiden käyttöä on pidetty tietoisena valintana, sillä ilman näiden argumenttien kumoamista, Christinen omat argumentit olisivat hukkuneet auktoriteettien näkemysten alle. Yhden *Naisten kaupungin* käännöksen toimittaneen Rosalind Brown-Grantin mukaan myös auktoriteetit syyllistyivät valikoivaan lainaamiseen, eli Christine esitti vasta-argumentteja auktoriteettien omin aseina.¹¹⁹

Christine mainitsi virheellisesti erään kritisoimansa kirjan Aristoteleen kirjoittamaksi, vaikka näin ei yleisesti hänen aikanaan uskottu. On mahdollista, että Christine sekoitti vahingossa kahden kirjan sisällön keskenään.¹²⁰ Joistain kirjoista Christine mainitsee asioita, joita niistä ei todellisuudessa löydy.¹²¹ Lähteet ovat voineet vääristyä Christinestä riippumattomista syistä. Joskus tekstit muuttuivat käännös- ja kopioprosessin aikana. Christinen omia tekstejäkin lokalisoitiin ja muunneltiin käännösten yhteydessä esimerkiksi väittämällä marginaalimerkinnässä kirjat hänen tuntemiensa miesten kirjoittamiksi, tai kommentoimalla Christinen kirjoituksia ja tekemisiä suoraan tekstissä.¹²² Aikanaan hyväksyttävä lähteiden kommentointi ja valikoiminen saattoi myös vaikuttaa lukijan näkemykseen alkuperäisestä tekstistä. Epäilen myös, ettei Christine päässyt tarkistamaan kaikkia lähteitään. Kuninkaan yksityiseen kirjastoon ei esimerkiksi päässyt vierailemaan milloin tahansa, jos Christine olikin sinne joskus päässyt. Muutoinkin tutuilta lainatut kirjat varmasti palautettiin. Todennäköisesti *Naisten kaupunkiin* on päätynyt muistin varaistakin tietoa.

Osa alkujaan ei-kristillisistä elämäntarinoista kristillistyi *Naisten kaupungissa*. Se selittynee sillä, että Christine näki Jumalan vaikuttaneen koko historiaan; (”In fact God has wished to provide the

115 Bergens 2015, 60 ja 68.

116 Charlotta Cooper-Davies mainitsee Christinen ohittaneen Boccaccion pisteliään maininnan assyrialaisuningatar Semiamamin monista rakastajista ja selittäneen tämän avioliiton oman pojan kanssa poliittiseksi valinnaksi.

Christine nosti valokeilaan kuningattaren sotamenessyksen. Cooper-Davies 2022, 92.

117 Paakkinen 2016, 314.

118 Paakkinen 2010, 135.

119 Ranft viittaa Brown-Grantin 1999 toimittamaan englanninkieliseen versioon *Naisten kaupungista*. Tekstistä ei käy ilmi, onko kyseessä Brown-Grantin kirjoittama taustoitus vai viite. Ranft 2002, 183-184.

120 Lahdensuu, Parsio, Reuter & Ruonakoski 2021, 388. Kts myös *Naisten kaupunki* 1.9.

121 Näitä kirjoja on esimerkiksi *Disticha Catonis*. Lahdensuu, Parsio, Reuter & Ruonakoski 2021, 388-389. Kts myös *Naisten kaupunki* 1.9.

122 Roberts 1998, 168 ja 170.

world with many necessary things, not only through these women but also through many other women ---”).¹²³ Christinen mainitsemiin naisiin lukeutuu kirjan edetessä myös antiikin jumalattaria, jotka Christine riisui selväsanaisesti kaikeasta jumalallisuudesta selittäen heidät useamman kerran tavallisiksi henkilöiksi, joita ihmiset alkoivat palvoa. Christine alleviivasi ja suorastaan pilkkasi käytännön typeryyttä kutsuen palvojia barbaarisiksi, typeriksi tai naurettaviksi. Esimerkiksi Saturnuksen vaimosta Opsista hän kirjoitti:

*”During her lifetime she acquired such a great reputation --- that foolish people called her a goddess and mother of the gods, for her sons were reputed gods even during their lifetimes, because they surpassed other men, who were all bestial, in their leaderness. Therefore temples and sacrificed to this lady were ordered. Like fools they maintained this belief in a long time and even at the height of Rome's prosperity, this folly endured.”*¹²⁴

Kiinnostavimmillaan Christinen ajatuskulku oli latinalaisten aakkosten äitinä pidetyn, mutta myyttisen Nicostratan tapauksessa Christine kuvaili häntä näin:

*”She had a marvelous mind, endowed by God with special gifts of knowledge: She was a great scholar in Greek literature and had such fair and wise speech and venerable eloquence that the contemporary poets who wrote about her imagined she was beloved of the god Mercury.”*¹²⁵

Kappaleessa törmää selvästi kaksi uskomusta. Christine selitti oman jumalansa, Jumalan, siunanneen toiseen uskomusjärjestelmään kuuluvaa hahmoa. Tämä kulttuurijärjestelmä on selittänyt saman tapahtuman omalla uskomuksellaan. Heidän selityksensä Christine kuittasi kuvitteluksi. Myöhemmin Nicostrataa käytetään uudelleen esimerkkinä, kuinka Jumala, nimenomaan kristinuskon jumala, on siunannut naisia älykkyydellä.¹²⁶ Kuitenkin tässä yhteydessä Christine mainitsee lähteekseen Boccaccion omat sanat.¹²⁷ Kaikki nämä ajatukset antiikin jumalhahmojen palvonnan alkuperästä ja kristinuskon Jumalan myötävaikutuksesta heidän mahtaviin tekoihinsa ovat luettavissa myös *De Mulieribusissa*.¹²⁸ Boccaccion vaikuttimien tarkastelu olisi kokonaan oma tutkimuksensa. Häneltä Christine kuitenkin otti nämä näkemykset, luultavasti siksi, että ne sopivat hänen omiin näkemyksiinsä. Kummankaan maailmankuvaan ei mahtunut muu käsitys kuin että kristittyjen jumala olisi todellinen ja ainoa oikea. Tai vaikka olisi mahtunutkin, tuskin väite olisi mennyt läpi kovin suurelle ihmisjoukolle. Pitää muistaa, ettei kirkkoa vastaan yleisesti kapinoitu

123 *City of ladies* 1.39.

124 *City of ladies* 2.47.

125 *City of ladies* 1.33.

126 *City of ladies* 1.37.

127 Ibin.

128 *Famous Women* 25, 107 ja 109.

1400-luvulla, ja Christinen tapauksessa naisten puolustaminenkin näyttäytyi joillekin melko kokeellisena toimintana.¹²⁹ Oletettavasti Christine kuitenkin omasi jonkin sellaisen, jota nykyään kutsuttaisiin uskonnolliseksi vakaumukseksi. Hän nosti *Naisten kaupungissakin* Neitsyt Marian kaikkia naisia korkeammaksi ja perusteli naisten hyveellisyyttä sillä, että heidät oli luonut hyvä Jumala.¹³⁰

4.2 Filosofit ja teologit näkemysten taustalla

Christinen hyvenäkemyksessä on nähtävillä vaikutteita erityisesti Aristoteleesta ja kirkkoisä Augustinuksesta. Aristoteleen kannalla Christine on siinä, että hyveiden toteuttaminen vaati valitsemaan tietynlaisen, toteuttajalleen asetetun elämän. Toisaalta, Aristoteleesta naisen hyveet toteutuivat taustalla ja kotona. Sandriane Bergens ratkaisee tämän ristiriidan esittämällä, että Christine jalosti oman etiikkansa nimenomaan naisille, ja Aristoteleen ajatusten mukaisesti heidän tuli toimia yhteiseksi hyväksi.¹³¹ Bergensin mukaan Christine otti Aristoteleen filosofiasta vain osia, kuten sen, että miehille ja naisille on erilaisia hyveitä.¹³² Hän oli Aristoteleen linjoilla myös siinä, että hyvettä oli myös käytettävä.¹³³

Kirkkoisä Augustinuksen kannalla Christine oli siinä, että hyveet olivat riippuvaisia ihmisen yhteydestä Jumalaan, joka ei tehnyt eroa sukupuolten välille.¹³⁴ Myös käsitys yhtäläisistä henkisistä kyvyistä oli Augustinukselta.¹³⁵ Voisi myös olettaa, että Augustinuksen näkemys todellisen onnen ja Jumalan yhteydestä olisi myös vaikuttanut Christinen ajatteluun.¹³⁶ Augustinuksen Jumalan valtion ranskankielinen nimi, *Cité de Dieu* on niin lähellä nimeä *Le Livre de la Cité des Dames*, että se on katsottu innoittajaksi *Naisten kaupungin* taustalla.¹³⁷

Allegorisista hahmoista Järjessä on nähtävissä yhtäläisyyksiä arvostetun teologin, Tuomas Akvinolaisen seuraajien ajatuksiin, joissa järjen katsottiin yhdessä omantunnon kanssa ohjaavan ihmisiä Jumalan tahdon mukaiseen toimintaan. Kaupungin ympäröimä muuri on taas Paakkisen

129Kts. Luku 2.

130Kts luku 3.

131Berges 2015, 60 ja 68.

132 Aristoteleen kanta miehiä vähälahjaisemmista naisista ei ole Bergensin mukaan mitenkään Christinen ajatusten mukaista. Bergens 2015, 68.

133Bergens 2015, 66.

134Bergens 2015, 65.

135Paakkinen 2016, 310.

136 Augustinus katsoi, ettei todellista onnea voi saavuttaa ilman yhteyttä Jumalan kanssa. Bergens 2015, 66.

137Lahdensuu, Parsio, Reuter & Ruonakoski 2021, 386.

mukaan naisia suojaava laki. Christine näyttää saaneen yhteiskuntanäkemykseensä vaikutteita Akvinolaiselta, sillä tämä piti lakia edellytyksenä ihmisten turvalliselle elämälle.¹³⁸

Kun teologinen ja pakanataustainen lähde joutuivat tekstissä ristiriitaan, Christine antoi teologialle itsestään selvästi suuremman painoarvon.¹³⁹ *Raamatun* mukainen kanta oli Christinelle oikea kanta.¹⁴⁰ Menettely on aikalaism kontekstissa hyväksyttävä, sillä teologia katsottiin tieteiden äidiksi. Heti kirjan alussa Christine esimerkiksi asetti Aristoteleen ja kirkkoisä Augustinuksen toisiaan vastaan. Hän argumentoi, että koska Aristoteles on kumonnut Platonin teorioita omilla argumenteillaan, myös Aristoteleen teorit ovat kumottavissa Augustinuksen argumenteilla.¹⁴¹ Kristitty ajattelija oli Christinestä nähtävästi luotettavin vaihtoehto. Tosin siitä oli argumentatiivista hyötyäkin. Teologiaan vetoamisen on nähty antavan Christinelle auktoriteettia ja vieneen uskottavuutta niiltä, joita Christine kritisoi.¹⁴² Teologiaan ja uskontoon perustuvat perustelut olivat ilmeisesti uskottavin vaihtoehto varsinkin naiskirjailijalle, jota ei välttämättä pidetty älykkäänä tai järkevänä ihmisenä.¹⁴³ Tähän viittaa myös se, että Christine antaa itsensä kokea kirjassaan taivaallisen ilmestyksen kolmen hyveen hahmossa.¹⁴⁴ Allegorioiden hahmoilla Christine siirtää vastuun omista sanoistaan Jumalalle. Näin teksti antaa vaikutelman, ettei sitä ole kirjoitettu kirjailijan omissa nimissä, vaan Jumalan nimissä.

4.3 Myyttinen ja fiktiivinen historiakäsitys

On ymmärrettävää, että 1400-luvun Euroopassa *Raamattu* katsottiin todeksi. Sen lisäksi Christine näytti suhtautuvan myös moniin antiikin myytteihin historiallisina tosiasioina. *Naisten kaupungissa* aihepiirin ainoa lähdekritiikki kohdistuu jumalhahmojen jumaluuteen, ja heidätkin Christine selitti historiallisiksi henkilöiksi, joita alettiin palvomaan.¹⁴⁵ Paikoin kristilliset ja muut myytit limittyvät yhteenkin *Naisten kaupungissa*. Christine kuvailee Herkulesta ”He was so strong that no man ever equaled him in strengt expect the mighty Samson.”¹⁴⁶ Näin myyttinen Herkules ja *Raamatusta* tuttu Simson asettuvat samaan maailmaan. Koska 1400-luvulla *Raamattua* pidettiin yleisesti totena,

138Paakkinen 2016, 317-318 ja 320.

139Brown-Grant 1999, 154 ja 143.

140Paakkinen 2016, 314.

141Bergens 2015, 65. Kts myös *Naisten kaupunki* 1.2

142Brown-Grant 1999, 145.

143 Esim. arvostettu teologi Tuomas Akvinolainen katsoi, ettei nainen kykene järkevään ajatteluun. Paakkinen 2016, 193.

144Paakkinen 2010, 135. kts myös *Naisten kaupunki* 1.3.

145Kts.luku 4.1.

146*City of ladies* 1.18.

myös Herkules asettuu Christinen ajatuskulussa todelliseen maailmaan. Nähtävästi Christine piti amatsoniejakin todellisena kansana, koska kuvaili samassa luvussa Herkuleen taistelua heidän kanssaan.¹⁴⁷ Christine poimi jopa yhden argumenteistaan amatsonivaltakunnasta, jonka hän kertoo säilyneen pitkän aikaa.¹⁴⁸ Käsittelyn lopuksi Christine mainitsi Aleksanteri Suuren tuhonneen amatsonien valtakunnan.¹⁴⁹ Sekaannus voi johtua asiaan liittyvästä todellisesta henkilöstä.

Tosin, *Naisten kaupungin* suomennoksen toimittaja huomauttaa amatsonien olleen Christinelle tärkeä esimerkki naisten kyvyistä, koska *Naisten kaupungissa* kirjoitettiin heistä paljon.¹⁵⁰ Kuten Christinen kuvitteleva kaupunki, myös amatsonivaltakunta oli miehiltä suljettu. Heidät voi nähdä kirjassa eräänlaisena naisten kaupungin edeltäjänä. Allegoriset hahmot kertovat Christine-päähenkilölle amatsonista ja vakuuttavat kuinka heidän ohjauksessaan kaupungista tulee amatsonien valtakuntaakin kestävämpi.¹⁵¹ Vaikka esimerkki olikin tärkeä, on silti uskottavaa ajatella Christinen uskoneen todella amatsoneihin. Koska hänen tarkoituksensa oli perustella todellisten naisten kyvykkyyttä, fiktion käyttäminen olisi ollut valehtelua. Toisaalta, yksi lähde voi olla keksittykin, joskin se mainitaan yleisesti naisvihamielisyyttä käsittelevässä kohdassa, eikä ole siis tapausesimerkki.¹⁵²

Christine otti esimerkkitapauksia myös fiktiivisenä pidetystä *Decameronesta*.¹⁵³ Giovanni Boccaccion 1300-luvun puolivälissä julkaistu teos koostuu kehyskertomuksesta, jossa joukko nuoria pakenee ruttoa maalle, ja heidän kertomistaan kokonaisista tarinoista, jotka ovat kirjan varsinainen sisältö. *Naisten kaupungissa* *Decameronen* tarinoita käsittelevät luvut hieman poikkeavat kirjan muista esimerkkikertomuksista. Ero muihin lähteisiin, kuten monta kertaa kerrottuihin pyhimystarinoihin ja myytteihin, on selvästi nähtävillä runsaiden vuorosanojen muodossa. Toisaalta, nämä ovat harvoja lukuja, joiden lähteet mainitaan. Esimerkiksi luku 2.59 alkaa: ”Boccaccio tells in his Decameron that there was a prince of Salerno ---”¹⁵⁴. Viimeistään luvun 2.61 aloitus sanoilla: ”Now I have told you about a great many ladies mentioned in historical works”, ei jätä tulkinnanvaraa.¹⁵⁵ Christine esittää *Naisten kaupunkiin* sisällytyt ja edellisissä

147Ibin.

148*City of ladies* 1.19. Myöhemmin luvussa 2.12 hän sanatarkasti mainitsee naisten kaupungista tulevan paremman kuin mitä aikaisempi amatsonivaltakunta oli.

149*City of ladies* 1.19.

150Lahdensuu, Parsio, Reuter & Ruonakoski 2021, 387.

151*Naisten kaupunki* 1.4.

152Mahdollisesti kyseessä on sanaleikki kyseisen kirjan nimen ympärillä. Lahdensuu, Parsio. Reuter & Ruonakoski 2021, 388.

153*City of ladies* 2.52 ja 2.59.

154*City of ladies* 2.59.

155*City of ladies* 2.61.

lukuissa kerrotut *Decameronen* tarinat historiallisina tapahtumina.

Voi olla, ettei Christine hahmottanut fiktiivisyyttä. Varsinaista kaunokirjallisuutta ei hänen aikanaan ollut. Suurin osa tarinallisesta, proosamuotoisesta kirjallisuudesta oli allegorisia tai tosia tarinoita. Myös *Raamattu*, pyhimyskertomukset ja Christinen valikoinnin perusteella myytit, laskettiin eräänlaisiksi historiallisiksi tosikertomuksiksi. Tämä on aikalaiskontekstissa ymmärrettävää. Tieto ja ihmiset liikkuivat hitaasti, joten asiakokonaisuudet varmasti muuttuivat matkalla ja faktojen tarkistaminen oli käytännössä mahdotonta.

Tätä taustaa vasten *Decameronen* kehyskertomuksen voi varmasti lukea tosiasiana, samoin kuin osan sen novelleista. Boccaccio mainitsi esipuheessa kertovansa ”sata jutelmaa, tarinaa, vertauskuvallista kertomusta tai tositapahtumaa, miten niitä nimitettäneenkin, jotka --- kunniallinen seurue, joka oli ruton viimeksi raivotessa poistunut Firenzestä, kertoi ---.”¹⁵⁶ Sen perusteella tekstistä voisi saada kuvan, että kirja perustuisi tositapahtumiin. *Decameronen* hahmoista suurin osa on ihmisiä, eikä allegorioita, toisin kuin vaikka *Ruusuromaanissa*, ja todellista Firenzeä runnellela ruttoepidemiallakin oli todellisuus pohjaa. Myös se saattoi sekoittaa, että Boccaccio antoi *Decameroneissa* ymmärtää päähenkilöidensä olevan todellisia ja mainitsi käyttävänsä siksi heistä keksittyjä nimiä.¹⁵⁷

Toisaalta, *Decameronen* suomenkielisen laitoksen selitysosion mukaan joillain kertomuksillakin on todellisuus pohjaa esimerkiksi todellisten henkilöiden osalta, mutta Salernon prinssin (suomennoksessa ruhtinas) tarina ei sen mukaan ole historiallinen, eikä sellaisina pidetä muitakaan Christinen mainitsemia tarinoita.¹⁵⁸ Toki joidenkin todellisten henkilöiden mainitseminen tarinoissa¹⁵⁹ tai peräti oikeasti tapahtuneista asioista¹⁶⁰ tarinoiminen on saattanut sekoittaa samaan tapaan kuin Aleksanteri Suureen yhdistyvät myytit.

Näiden lisäksi lähteitä on pyhimyskertomuksista ja *Raamatusta*. Yksi Christinen voitokkaimmista argumenteista vetoaa itseensä Jeesukseen. Sen mukaan tämän käyttämät vaatteet ja syövä ruoka todistavat naisten työpanoksen tarpeelliseksi.¹⁶¹ Jeesusta tärkeämpään rooliin tekstissä kuitenkin nousee Neitsyt Maria, joka Christinen mukaan avasi naisten ohella myös miehille oven paratiisiin

¹⁵⁶*Decamerone*, 14 Käytössäni on Hokkasen ja Lahden *Decameronen* suomennos vuodelta 1989.

¹⁵⁷*Decamerone*, 19-20

¹⁵⁸*Decameronen* suomennoksen selitysosio, 555-557.

¹⁵⁹Esim. *Decamerone*, 456-459, 557.

¹⁶⁰Esim. *Decamerone*, 496-498, 558.

¹⁶¹Ranft siteeraa *Naisten kaupunkia*. Ranft 2002, 185. Kts myös *City of ladies* 1.39.

synnyttäessään Jeesuksen.¹⁶² Marian pyhyden vuoksi miesten tulee Christinen mukaan ”pidättäytyä soimaamasta naisia ja sen lisäksi suhtautua heihin suurella kunnioituksella.”¹⁶³ Christine käyttää Mariaa lisäksi argumenttina vastustaessaan roomalaisfilosofi Ciceron näkemystä, että naista palveleva mies alentaisi itsensä huomauttamalla ”Onnellinen on se, joka palvelee Neitsyt Mariaa, joka on kaikkien enkeltenkin yläpuolella.”¹⁶⁴ Maria myös esiintyy kirjan lopussa henkilöahmona saaden omia vuorosanoja. Jeesukseen viitataan vain hahmojen puheissa.¹⁶⁵

Uskonnollisiin jumalahahmoihin oli varmasti helppo vedota, sillä heidät katsottiin todellisiksi ja esikuvallisiksi henkilöiksi. On huomattava, ettei Christine kieltänyt missään vaiheessa kirjaansa epäuskottavimpiakaan tapahtumia, ja mukaan pääsi myös pakanallisia myyttejä. Mahdollisesti usko Raamattuun ja pyhimysten ihmetekoihin mahdollisti uskon myös muihin erikoisiin tai yliluonnollisiin tapahtumiin. Tuohon aikaan tieto myös liikkui hitaasti ja muuntuen. Christinen ajattelussa yliluonnollisia voimia ei kuitenkaan saanut kuin kristinuskon Jumalan kautta. Sen vuoksi hän selitti tämän myötävaikuttaneen antiikin myyttisiin tapahtumiin. Sen lisäksi, että Christine asetti muiden kulttuurien myytit omaan maailmankuvaansa, hän myös valikoi lähteitään. Tämä oli hyväksyttävää, sillä kirjan tarkoitus oli argumentoida.

162 *City of ladies* 2.30.

163 *Naisten kaupunki* 3.1.

164 *Naisten kaupunki* 1.9.

165 *Naisten kaupunki* 3.1.

Loppupäätelmät

Naisten kaupunki kirjoitettiin maailmassa, jossa tietoa oli vähän ja vaikeasti saatavalla ja ihmeisiin uskominen oli yleistä. Siksi historia, myytit ja fiktio sekoittuvat kirjassa filosofian ja kirjailijan omien kokemusten kanssa. Christine antaa ymmärtää esimerkiksi fiktiivisiä *Decameronen* tarinoita tosiasioiksi. On todennäköistä, että kirjoitettu tieto muuttui matkalla kopiointiprosessien ja kirjailijoiden muistin takia. Christine vaikutti lähtökohtaisesti pitävän kaikkea kirjoitettua sanaa totena ja soveltavan lähdekritiikkiä vain ollessaan eri mieltä lähteen kanssa. Joka tapauksessa Christine oli harvinaisen paljon luenut ja opiskellut henkilö omana aikanaan ja oli näin varmasti uskottava asiantuntijan asemassa vähemmän lukeville lukijoilleen. Vaikka Christine olikin oman aikansa ainoa naiskirjailija, ja joissain ajatuksissa edellä aikaansa, hän jakoi silti saman maailmankuvan ja yleissivistyksen kuin muu 1400-luvun alun ranskalainen sivistyneistö ollen näin tiukasti kiinni oman aikansa ilmapiirissä.

Christinen ajattelussa kristilliset näkemykset voittivat kaikki muut näkemykset. Tämä voidaan nähdä joko merkkinä syvästä uskonnollisuudesta tai voittamattomana argumenttina voimakkaan uskonnollisessa kulttuurissa. Näitä näkemyksiä vastaan puhuminen olisi kuulostanut uskonnollisten näkemysten vastustamiselta, mitä harva uskalsi 1400-luvun alkupuolella tehdä. Mahdollisesti kyse on molemmista. Kristinuskon roolin voimakkuus 1400-luvun ajattelussa on yllättävän suuri ja siihen perehtyminen vaatisi oman tutkimuksensa.

Christine saattoi lainata virheellisesti joitain lähteitään. Valikoinnin taustalla voi olla myös argumentaatio. Mahdollisessa jatkotutkimuksessa olisi mahdollista perehtyä vaikuttimiin ja ajatuksiin myös Christinen käyttämien lähteiden taustalla.

Naisten kaupunki on oman aikakautensa tuotos ja sen feministisyyttä tulee myös tarkastella tästä näkökulmasta. Se kirjoitettiin puolustamaan naisia, mutta ei kaatamaan vallitseva yhteiskuntajärjestystä. Koska näkökulmalla on yhteyksiä kirjailijan muuhun tuotantoon, on syytä olettaa, etteivät hänen mesenaattinsa ole vaikuttaneet kovin paljon sisältöön. Toisaalta, tämän mittakaavan tutkimuksessa mesenaattien henkilöllisyyttä ei ole mahdollista selvittää.

Yhteiskuntajärjestyksen ja sukupuoliroolien Christine katsoi tulleen itseltään Jumalalta. Jumala

vaikutti Christinen mielestä niin sukupuolen ilmenemiseen kuin sukupuolirooleihin ja historiaan. Luonnolliseksi katsomansa järjestelmän vastustaminen olisi Christinen ajatustensa mukaan voinut olla itsensä Jumalan vastustamista. *Naisten kaupungin* päätarkoitus oli puolustaa naisten oikeutta olla älykäs ja hyvä ihminen. Se ei kumonnut kirjoitusaikansa sukupuolirooleja, vaan pikemminkin venytti niitä.

Christine piti naisia ja naiseutta luonnostaan hyvinä asioina, ja katsoi naisten huonot piirteet luonnottomaksi yksilön viaksi. Tätä hän perusteli historiallisiksi katsomillaan esimerkeillä, filosofisilla teorioilla ja kristinuskon opetuksilla. Joitain teorioita, kuten humoraaliopin, Christine muokkasi perustellakseen omat näkemyksensä. On kuitenkin huomattava, että Christinen puolustus koski vain hyvämaineisiksi määriteltyjä naisia. Muunlaiset naiset eivät olleet hänen mielestään luonnollisia. Jako on ymmärrettävä, sillä Christine tahtoi murtaa naisiin kohdistuvia negatiivisia stereotyyppioita, joilla perusteltiin laajalti naisten asemaa yhteiskunnassa ja perheissä.

Hyviin puoliin keskittymisen takia Christine myös neuvoi lukijoitaan toimimaan ihanteellisesti, jota naiset eivät omalla toiminnallaan vahvistaisi tai tuottaisi negatiivisia stereotyyppioita. Tämän vuoksi Christine myös neuvoi naisia alistumaan osaansa. Ilmeisesti hän kristittyinä näki yhteiskuntansa roolien tulleen suoraan Jumalalta, jolloin niitä ei voinut muuttaa. Niinpä ratkaisu naisvihaan oli hänen mielestään täydellisen hyvä käytös ja osaansa alistuminen. Samoin monet esimerkkikertomuksista kaunisteltiin tai selitettiin sopiviksi. Christine ei myöhemmän naisasialiikkeen tavoin vaatinut naisille vapautta, vaan puolusti heitä vihamielisiä argumentteja vastaan. Hänen työnsä olisi ollut turha, ellei hän olisi kehottanut lukijoitaan toimimaan esittämiensä ihanteiden mukaan.

Christinen tarkoituksena ei siis ollut siirtää naisia ajan käsityksen mukaiselta paikaltaan. Sen sijaan hän teki kaikkensa saadakseen siitä paikasta mahdollisimman hyvän ja arvostetun. Christine ei tahtonut vapautta, vaan hyväksyntää ja arvostusta.

Lähteet

Painetut lähteet

Boccaccio Giovanni 1353:*Decameron* kääntänyt Ilmari Lahti ja Vilho Hokkanen 8.painos
Kustannusosakeyhtiö Tammi Helsinki 1983

Boccaccio Giovanni 1361 ja 1362: *Famous Women* kääntänyt ja editoinut Virginia Brown Harvard
University Press 2001

Christine de Pizan 1405: *The Book of the City of ladies* kääntänyt englanniksi Jaarli Jeffrey
Richards, Persea Books 1982

Christine de Pizan 1405: *Kirja naisten kaupungista* suomentanut Erika Ruonakoski, teoksessa
Miesvaltaa murtamassa Varhaisten feministien filosofisia kirjoituksia toimittanut Martina
Reuters, Gaudeamus 2021

Kirjallisuus

Bergens Sandrine 2015: *The Paradox of Virtuous Woman in Christine de Pizan's Fortress
and Fifteenth-Century Public Life* kirjassa *A Feminist Perspective on Virtue Ethics* Palgrave
MacMillan

Brown-Grant Rosalind 1999: *The 'Livre de la Cite des Dames': generic transformation and
the moral defence of women* kirjassa *Christine de Pizan and the moral defence of women
reading beyond gender* 9. painos Cambridge University Press

Casagrande Carla 1994: *The Protected Woman* kirjassa *A History of Women silences of the Middle
Ages*, the Belknap Press of Harvard University press

Chance Jane 1998: *Gender Subversion and Linguistic Castration in Fifteenth Century English
Translations of Christine De Pizan* kirjassa *Violence against women in medieval texts*
University Press of Florida 1998

Copeland Rita, Gibbs Kamath Stephanie 2011: *Medieval secular allegory french and english*
kirjassa *The Cambridge companion to allegory* Cambridge University Press 2010

Cooper-Davis Charlotte 2021: *Christine de Pizan Life, Work and Legacy* Reaktio books Ltd 2021

Delogu Daisy 2015: *Allegorical Bodies : Power and Gender in Late Medieval France* University
of Toronto Press 2018

Ferrante Joan M 1997: *To the glory of her sex : women's roles in the composition of medieval texts*
Indiana University Press 1997

Grogan Bell Susan 1988: *Medieval Women Book Owners: Arbiters of Lay Piety and Ambassadors of*

- Culture* kirjassa *Women et Power in the Middle Ages* University of Georgia Press 1988
- Kwakkel Erik 2015: *Decoding the material book: cultural residue in medieval manuscripts, The Medieval Manuscript Book : Cultural Approaches* Cambridge University Press 2015
- Joutsivuo Timo 2015: *Terveys keskiajan lääketieteessä* Suomalaisen kirjallisuuden seura
- Lahdensuu Laura, Parsio Tuomas, Reuter Martina & Ruonakoski Erika 2021: *Miesvaltaa murtamassa Varhaisten feministien filosofisia kirjoituksia* Gaudeamus
- McGrady Deborah 2012: *Reading for Authority Portraits of Christine de Pizan and her readers* kirjassa *Author, Reader, Book : Medieval Authorship in Theory and Practice* University of Toronto Press 2012
- McGrady Deborah 2019: *The Writer's Gift or the Patron's Pleasure? : The Literary Economy in Late Medieval France* University of Toronto Press
- Paakkinen Ilse 2010: *The Case of Widows Christine de Pizan on Defending the Rights of Widows* kirjassa *The Nature of Rights: Moral and Political Aspects of Rights in Late Medieval and Early Modern Philosophy* Hakapaino oy Helsinki 2010
- Paakkinen Ilse 2016: *Gender and Defence of Women in Christine de Pizan's thought* väitöskirja Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta
- Ranf Patricia 2002: *Women in Western Intellectual Culture 600-1500* Palgrave MacMillan 2002
- Roberts Anna 1998: *Violence Against Women in Medieval Texts* Gainesville, Fla : University Press of Florida. 1998
- Thomasset Claude 1994: *Nature of Women* kirjassa *A History of Women silences of the Middle Ages*, the Belknap Press of Harvard University press